

ВПЛИВ РЕГІОНАЛЬНОГО АСПЕКТУ НА СТВОРЕННЯ ЕДУКАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА В СІЛЬСЬКІЙ ШКОЛІ

Івано-Франківщина – своєрідний регіон на Україні. Прикарпаття охоплює значну частину гірської місцевості з багатою різноманітною природою.

Прикарпатський край відзначається багатим і різнобарвним народним мистецтвом, розмаїттям етнічних груп українців (бойків, лемків, гуцулів, покутян, опільців), що є важливим для розвитку творчих здібностей учнів, їхньої виробничої та естетичної культури [1, 250].

Прикарпаття – це край туризму, край з розгалуженою мережею лікувальних і курортно-профілактичних установ.

На Прикарпатті добре збереглися народно-побутові та релігійні традиції. Це край із самобутньою національною культурою.

Ці та інші чинники благотворно впливають на розвиток загальноосвітньої школи, яка виконує не лише педагогічну, а й соціальну функцію, зберігає генетичний потенціал українського етносу на Прикарпатті, відіграє роль провідного осередку соціально-культурного, інформаційно-технологічного, науково-просвітницького та ідейно-духовного життя територіальної громади. Сільська загальноосвітня школа також виконує комплекс освітньо-виховних завдань, які визначені Конституцією України, Національною доктриною розвитку освіти, законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», іншими нормативно-правовими документами й актами [7, 4].

На Прикарпатті функціонує 601 школа різних типів сільської місцевості, що становить 78,4 відсотка загальної кількості шкіл області (в тому числі 270 – у віддалених гірських районах). Тому не випадково назріла потреба в дослідженні впливу регіонального аспекту на створення **едукаційного середовища** в сільській школі.

Поняття «едукаційний» (англ. – education), що в перекладі означає «освіта, виховання», у науці відносно нове. Здебільшого в теоретичних джерелах зустрічаються різні поняття: «навчально-виховне середовище», «освітній простір», які одні вчені відносять до тотожних, інші вбачають суттєву різницю.

У науці відсутнє чітке визначення поняття «середовище». У загальному значенні «середовище» – це все те, що нас оточує. В.А. Ясвін уважає, «що середовище людини охоплює комплекс природних (фізичних, хімічних, біологічних) і соціальних факторів, які можуть впливати безпосередньо чи опосередковано, миттєво чи довгочасно на життя й діяльність людей [10, 10].

Деякі автори розглядають поняття «середовище» як синонім поняття «простір». На думку Н.Б. Крилової, «середовище» – це оточуючий людину соціальний простір (у цілому – як макросередовище, у конкретному розумінні – як безпосереднє соціальне середовище, мікросередовище), зона безпосередньої активності індивіда, його найближчого розвитку і дій [2, 15].

В.М. Степанов зауважує, що соціокультурне середовище – конкретний,

наданий кожній дитині соціальний простір, за допомогою якого вона активно включається в активні зв'язки.

Це сукупність різних (макро- і мікро-) умов її життєдіяльності й соціальної (рольової) поведінки, це конкретне природне, речове й предметне оточення, представлене як відкрита до взаємодії частина соціуму. Освітнє середовище – частина соціокультурного простору, зона взаємодії освітніх систем, їхніх елементів, суб'єктів освітнього процесу, що має декілька рівнів – від федерального, регіонального до основного свого елементу – освітнього середовища конкретного навчального закладу й класу [2, 15].

Заслуговує на увагу позиція В.А. Ясвіна, який підходить до визначення освітнього середовища як системи впливів і умов формування особистості за заданим зразком, а також можливостей для її розвитку, що перебувають у соціальному й просторово-предметному оточенні [10, 17]. Автор зауважує, що поняття «освітнє середовище» є родовим до таких понять як «сімейне середовище», «шкільне середовище» та інших локальних середовищ.

В.А. Ясвін визначає три основні компоненти навчально-виховного середовища: **просторово-предметний, соціальний, психодидактичний** (організаційно-педагогічний).

Просторово-предметний компонент включає: архітектурно-естетичну організацію життєвого простору школярів (архітектура шкільного приміщення та дизайн інтер'єрів, просторова структура навчальних та рекреаційних приміщень, можливість просторової трансформації приміщень за необхідності та ін.); символічний простір шкільних приміщень.

Соціальний компонент включає: особливості суб'єктів навчально-виховного середовища (розподіл статусів і ролей, вікові й національні особливості суб'єктів навчання, їхні цінності, світогляд тощо); комунікативну сферу (стиль спілкування і викладання, форма одягу, просторова і соціальна щільність середовища суб'єктів навчання); організовані умови (особливості управлінської культури, наявність творчих груп учителів, ініціативних груп, батьків і т.п.).

Психодидактичний компонент (педагогічний) включає: змістову сферу (концепції навчання і виховання, освітні навчальні програми, навчальні плани, підручники і навчальні посібники, дидактичний матеріал тощо), форми і методи організації навчання. Він проектується як оптимальна організація системи взаємозв'язків між компонентами освітнього середовища, які б забезпечували комплекс можливостей для особистого розвитку всіх суб'єктів навчально-виховного процесу [10].

О.Я. Савченко зазначає: «Середовище школи – це сукупність умов і впливів, в тому числі й людських, які оточують учня, це простір і умова повноцінного життя всього шкільного колективу. Умови і взаємозв'язки середовища існують у просторово-предметному, географічному і людському оточенні школи. В педагогічному сенсі середовище – це життєвий простір школяра, який активно чи пасивно впливає на його свідомість, почуття, вчинки» [6, 5].

Л.І. Даниленко розкриває управлінський аспект функціонування середовища організації (зовнішнього, проміжного, внутрішнього) як цілісної системи

[5].

Досліджуючи основні чинники, які впливають на розвиток особистості учня в основному середовищі сільського загальноосвітнього закладу, вчені зосередили увагу на історико-педагогічних, соціально-психологічних, методичних, практичних аспектах [2, 3, 4, 6, 10].

На нашу думку, більш детального дослідження потребує регіональний аспект, до якого органічно входять соціально-демографічний, географічний, культурологічний, етнічний, навчально-виховний компоненти.

Об'єктивна потреба врахування у навчанні та вихованні регіональних особливостей зумовлена тим, що, крім спільного для всієї Української держави, Прикарпаття має свої специфічні особливості розвитку. Вони стосуються природи, економіки, господарської діяльності, освіти, культури, мистецтва, говірки, звичаїв, традицій, фольклору в усіх жанрах тощо.

На Івано-Франківщині 95 відсотків сільського населення складають корінні українці, які спілкуються українською мовою. Мовна культура прикарпатців зберегла свою самобутність, у цьому запорука плідної діяльності, спрямованої на виховання в учнів високої національної свідомості, почуття українського патріотизму, громадянського обов'язку та інших якостей, притаманних виховному ідеалу української нації.

У Прикарпатському краї добре збереглися та успішно розвиваються художні народні ремесла і промисли, що є важливим елементом української народної педагогіки, громадської і родинно-побутової культури, трудової та художньої діяльності, які використовуються в естетично-трудоному вихованні дітей.

Прикарпаття багате славетними людьми, своєю історією, висвітленою на сторінках десятилітнього видання, підготовленого професором В. Грабовецьким. У регіоні є чимало пам'яток історії, краєзнавчих, літературно-мистецьких музеїв [1, 249-250].

Тому цілком закономірною є тенденція до створення гуцульських, бойківських та інших шкіл на Прикарпатті як регіональних моделей української національної школи зі сприятливим середовищем, у якому розвивається дитина.

Певного досвіду в розбудові гуцульської школи як регіональної української національної набула Яворівські загальноосвітня школа I-III ступенів Косівського району, на базі якої був створений навчально-виховний комплекс «Школа здібностей» як необхідна умова для всебічного розвитку школярів (директор Петро Лосюк).

Було створено навчально-виховний, трудовий, естетичний та спортивний центри, оснащені сучасним навчальним обладнанням, електронно-обчислювальною технікою тощо.

«Школа здібностей» стала тим закладом, де, завдяки створеному особливому середовищу, мають змогу оволодівати знаннями з основ наук та обраного профілю, розвивати свої здібності в різних гуртках та секціях діти з різних сіл гірської місцевості. Сьогодні це багатопрофільний навчальний заклад, у якому сучасність органічно поєднується з народними ремеслами, збереженим колоритом традицій та звичаїв Гуцульщини.

У 2006 році школа зайняла I місце у Всеукраїнському конкурсі на кращу модель розвитку сільського закладу.

Розробляючи моделі шкіл із різним середовищем, керівники закладів виходять, насамперед, із місцевих умов, які є необхідними для повноцінного, «домашнього» розвитку особистості дитини.

З огляду на це, актуальним є досвід Саджавської загальноосвітньої школи I-III ступенів Богородчанського району, яка досліджує феномен формування соціально-культурного середовища як фактору розвитку особистості школяра (директор Василь Мороз). Центром усієї навчально-виховної діяльності є шкільний музей етнографії та побуту с. Саджава, у якому зібрано понад три тисячі експонатів. Тут представлено експозиції з історії виникнення села, знаряддя праці, побутові речі, народні промисли й ремесла, зразки одягу, вишивки тощо.

Заклад тісно співпрацює з сільським будинком культури, районним будинком школяра, музичною та спортивною школами, міжшкільним навчально-виробничим комбінатом. Досвідом діяльності експериментального майданчика В. Мороз ділився на міжнародній конференції у м. Умані.

Цікаві напрацювання щодо створення освітнього середовища з урахуванням регіональних умов та особливостей мають сільські школи Коломийщини, Надвірнянщини, Долинщини та ін. Кращі з них залучені до експериментальної роботи. Активно співпрацює з лабораторією «Сільська школа» Інституту педагогіки АПН України Раківчицька школа I-III ступенів Коломийського району «Школа розвитку», яку нині очолює Алла Попадюк, переможець обласного конкурсу «Директор сільської школи – 2005». 2007 року представлена нею модель розвитку школи зайняла II місце на Всеукраїнському конкурсі у м. Черкаси.

Звичайно, у кожній конкретній школі освітнє середовище своєрідне, та всіх їх об'єднує місія – розвинути творчу особистість, здатну до життя і праці в новому суспільстві.

Дослідження діяльності сільської школи потребують глибокого осмислення та визначення особливостей її розвитку. Вплив регіонального аспекту, усіх його чинників на формування едукативного середовища потребує більш детального вивчення й аналізу.

Івано-Франківський обласний Інститут післядипломної педагогічної освіти висловлює щирю вдячність керівникам Інституту педагогіки АПН України, лабораторії «Сільська школа», особисто її завідувачу В.В. Мелешко за активну співпрацю, надану можливість долучитися до експериментальних досліджень у поєднанні науки з практикою, з багатим досвідом.

Матеріали досліджень допоможуть сільській школі у пошуку нових моделей розвитку закладу як системи, що прогностично розвивається, узгоджує розв'язання завдань навчання, виховання й розвитку учнів із найповнішим урахуванням умов навколишнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми управління закладами освіти: Збірник матеріалів / Упор. Л. Келембет, О. Нижник, Г. Пониполяк. Івано-Франківськ: ІППО, 2002. – 392 с.
2. Башинська Т. Проблема розвивального навчально-виховного середовища в контексті «діалогу культур» // Рідна школа. – 2006. – № 11. – С. 14-18.
3. Іванюк Г.І. Специфічні чинники впливу на розвиток особистості учня в освітньому середовищі сільської школи // Рідна школа. – 2006. – № 5. – С. 28-30.
4. Калініна Л.М., Капустеринська Т.Д. Проект інноваційної школи: стратегічне планування. Управління інноваціями. – Х.: Вид. група «Основа», 2007. – 96 с.
5. Освітній менеджмент: Навчальний посібник / За ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. – К.: Шкільний світ, 2003. – 400 с.
6. Савченко О.Я. Моделювання розвитку сільської школи: досвід Всеукраїнського фестивалю-конкурсу // Рідна школа. 2007. – № 2. – С. 3-6.
7. Сільська школа: реалії та перспективи: Навчальне видання / Упор. Л. Келембет, Г. Пониполяк. Снятин – Видавничо-друк. Фірма «Прут Принт», 2003. – 152 с.
8. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка. – Київ, 1998. – 200 с.
9. Школа здібностей: Науково-популярне видання / За ред. Петра Лосюка. – Снятин: Видавничо-друкарська фірма «Прут Принт», 2003. – 200 с.
10. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. – М.: Смысл, 2001. – 365 с.